

kavskome *č*. Obično nastaje na taj način, što se jezik stavi u položaj kao za izgovor glasa *č*, a usnice se rašire kao pri izgovaranju glasa *č*. Možemo ga bilježiti znakom *č*. I dok za učenike, koji su već u zavičajnom narječju naučili pravilan izgovor afrikata *č* i *č*, spomenuti problem uopće ne postoji, dotle će oni, koji izgovaraju *kuča* i *mačka* ili *kuča* i *mačka*, i te koliko znoja proiliti, da bi se bez kolebanja odlučivali za *kuču* i *mačku*. Njima je ovdje nametnuto posebno i za naš književni jezik čudnovato pravilo, da jedan i isti glas u jednoj riječi bilježe ovim, a u drugoj onim slovom.

To neobično pravilo pogađa ih također u vezi s pisanjem zvučnih parova navedenih afrikata, a još više u vezi sa starim jatom, koji se kod nas odražava četverostruko. Sa zvučnim afrikatama *dž* i *d* nekako se i izlazi na kraj, jer su ti glasovi dosta rijetki u našem svakidanjem govoru, pa se riječi, u kojima oni dolaze, dadu naučiti ili, što je možda još lakše, jednostavno izbjeći. Jednako nema nepravilnosti, bar ne u većoj mjeri, s ikavskim i ekavskim odrazom jata u jezikavskom govoru. Međutim mnogo je teže pitanje, kada će se napisati *ije*, a kada *je*. Složenost naše akcentuacije čini ovo pitanje prilično zamršeni za većinu naših učenika. Ono postane i zapletenije, kad učenik, imajući u glavi pravila o utjecaju akcenta na slog s jatom, zastane pred poplavom izuzetaka, koji su još izuzetniji, jer nisu zabilježeni u Pravopisu. Oni naime izgovaraju: *bjelo*, *uvijek*, *svijet*, *zapovijedati*, *pripovijest*, *vjėsnik*, *rječnik*, a takav izgovor često slušaju i na satima hrvatskog jezika. U zadaćama naprotiv moraju pisati jednom bijelo, uvijek, svijet, zapovijedati, pripovijest, a drugi put vjėsnik i rječnik. Učenicima i mogu biti poznate tendencije u našem suvremenom (uglavnom gradskom) razgovornom jeziku, prema kojima se sve više gubi dužina nenaglašenih slogova i dvosložne izgovaranje staroga jata, oni mogu znati, da se, pod utjecajem dijalekata, pojavljuje sve više akcentatskih dubleta, ali će unatoč svemu tome ostajati zbunjeni pred problemom je — *ije*.

Sve te poteškoće izvire iz jednostavnog razloga: pri učenju pravopisa premalo se pazi na pravilan izgovor. Lijepo je to, da učenik već u drugom razredu gimnazije nauči gotovo u tan-

čine postanak glasova, da mu se etimološki i fiziološki protumači njihovo porijeklo, no ako se odatle ne pade korak naprijed, on će i dalje pisati *č* mjesto *č*, *dž* mjesto *d* i obrnuto, i nastojeći, da ukloni pravopisne griješke, razbijat će glavu, ima li kuća jedan rog ili dva, da li je u riječi mačka tvrdo ili meko *č*, a samo oni najambiciozniji naprezat će se još i etimološkim odgonetanjem, da li je dotični glas nastao od *k*, *c* ili *t*, radi li se o imenici s nastavkom -ač, -ača, -ačica, -ačina i t. d. Privikavanje na što češću uporabu Pravopisa imat će također samo djelomičan uspjeh, jer je redovita praksa naših ljudi (a ne samo daka), da se niime služe samo onda (ako se uopće služe), kad pišu za školu, za štampu i sl., dok u privatnom pisanju ne vode računa o takvim »sitnicama«. Nemaju vremena za to. Uostalom, na to su se privikli već u prvim godinama školovanja, kad je na pravopis trebalo paziti u hrvatskim zadaćama, pa eventualno i kod nekog profesora, kojemu nije bilo zazorno, da se plete u pitanja tuđe struke.

Da bi se najteži problemi našeg pravopisa olakšali, trebalo bi u nastavu materinskog jezika uvesti sistematsko vježbanje u pravilnom govoru. Od prvog razreda osnovne škole do velike mature učeniku bi trebalo omogućiti, da na praktičnim ortoepskim vježbama nauči, kako će pravilno izgovarati *č*, *č*, *dž*, *d* i t. d. Te vježbe ne bi smjele uči u okviru t. zv. govornih vježbi, jer bi od toga bilo malo koristi. Govorne vježbe imaju nekoliko ciljeva, pa bi izgovor spomenutih glasova vjerojatno došao na zadnje mjesto. Na satu ortoepskih vježbi učenik bi teoretsko znanje primjenjivao slušajući i izgovarajući glasove pojedinačno, u slogovima, u riječima i u rečenici. Ako nastavnik izgovara pravilno i razgovijetno, njega će ubrzo dobro oponašati i učenici slabijeg sluha. Budu li se uz to primjenjivale suvremene metode s upotrebom magnetofonske vrpce, gramofonskih ploča, radija i filma, nestat će ortografski bauk, koji je krivo nazvan »tvrdo i meko č«. A ni akcent tada ne bi bio daleko i toliko problematično poglavlje. Ne smatram, da bi trebalo u više razrede uvesti proučavanje čitave gramatike, ali je neosporno, da bi uvođenje sata ortoepije, akcentologije, pravopisa i stilistike u te razrede u velikoj mjeri

otklonilo slabu pismenost iz sastavaka naših srednje i visoko obrazovanih ljudi.

Poznato je, da ne može dati, tko nema, pa zato nije čudo, što se spomenutim problemima muče osobito oni nastavnici, koji posjeduju samo teoretsko znanje o tim partijama naše fonetike i pravopisa. Trebalo bi u prvom redu

uvesti ortoepske vježbe na učiteljskim školama, višim pedagoškim školama i na svim fakultetima, koji spremaju nastavni kadar. Ako se vježbe s magnetofonskom vrpcom uspješno primjenjuju u studiju stranih jezika, zašto da se to ne učini, kad je u pitanju naš materinski jezik?

Stjepko Težak

VIJESTI

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOG FILOLOŠKOG DRUŠTVA

30. siječnja 1955. održana je u Zagrebu u X. dvorani Filozofskog fakulteta godišnja skupština Hrvatskog filološkog društva. Skupštinu je umjesto oboljelog predsjednika dra. Antuna Barca, akademika, otvorio potpredsjednik dr. Josip Torbarina, sveučilišni profesor. Nakon tajničkog i blagajničkog izvještaja, koji su podnijeli dr. Zdenko Škreb i Vladimir Vratović, podijeljena je upravnom odboru razrešnica, ali su u diskusiji naglašeni aktualni zadaci društva u godini 1955. U prvom redu novom je odboru stavljeno u zadatak, da oživotvori zamisao o izdavanju revije za lingvistiku i nauku o književnosti, što zbog financijskih teškoća nije mogao ostvariti odbor u godini 1954. Potrebno je poraditi i na osnivanju podružnica u svima našim jačim kulturnim središtima i življe se povezati s onima, koje već postoje. Treba povećati broj pretplatnika »Jezika«, jer 2700 pretplatnika ne osigurava materijalnu bazu lista uz dosadašnju pretplatu. I napokon, kako se rad u sekcijama pokazao kao vrlo koristan, treba u tom pravcu još živahnije nastaviti. Pohvaljen je rad Pravopisne sekcije, koja je u svojim zasjedanjima obavila golem posao i privela ga kraju.

U diskusiji je osvijetljen i težak položaj nastavnika hrvatskoga ili srpskoga jezika na srednjim školama, koji su tako reći prepušteni sami sebi u borbi za pravilan jezični izraz svojih učenika. Naglašeno je, da je dužnost svih nastavnika da im u tom pogledu pomažu služeći se u nastavi pravilnim književnim jezikom ije-

kavskoga govora bez obzira, iz kojega kraja potječu. To zahtijeva ne samo propis školskih vlasti, nego i pravilno shvaćanje novosadskih zaključaka o jeziku i pravopisu, po kojem se pojedinac treba da prilagodi sredini, u kojoj djeluje.

Skupština je preporučila novom odboru i to, da ispita jezične nepravilnosti nekih terminologija i da predloži mjerodavnim faktorima, neka se iz tih terminologija uklone svi izrazi, koji se protivie pravilnosti i duha hrvatskoga ili srpskoga jezika. Najzaraznije djeluju jezične nepravilnosti, ako se šire iz kruga službenih ustanova.

Nakon opširne rasprave, u kojoj su učestvovali i delegati iz Rijeke, Gospića i Pule, izabran je novi odbor, u koji su ušli kao predsjednik dr. Josip Torbarina, kao tajnik I. dr. Zdenko Škreb i kao tajnik II. dr. Aleksandar Flaker. Za odbornike su izabrani dr. Mirko Deanović, Stanko Dvoršak, dr. Rudolf Filipović, Marin Franičević, dr. Petar Guberina, dr. Josip Hamm, dr. Mate Hraste, dr. Stjepan Ivšić, dr. Ljudevit Jonke, dr. Bratoljub Klaić, Miroslav Kravar, Josip Mišić, Slavko Pavešić, Miroslav Šicel, dr. Olga Šojat, Stjepko Težak, dr. Vojmil Vinja i Vladimir Vratović. U nadzorni su odbor izabrani dr. Nikola Majnarić, dr. Josip Badalić i dr. Milan Ratković. Odbor će između svojih članova izabrati dva potpredsjednika i jednog blagajnika na prvoj radnoj sjednici.

Lj. J.

JEZIK, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika. — Izdaje Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu. — Uređuje uredivački odbor: *Josip Hamm, Mate Hraste, Ljudevit Jonke.* — Odgovorni urednik: *Ljudevit Jonke.* — Časopis izlazi svaka dva mjeseca.